Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Asia: HE 4/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta sekä lakialoitteet LA 1/2019 vp ja LA 2/2019 vp

Työ- ja elinkeinoministeriön lausunto,
Päivi Kantanen, neuvotteleva virkamies

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettua lakia. Lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lisäksi lakia sovelletaan myös haettaessa toimilupaa tai toteutettaessa ilmoitusvelvollisuutta yksityisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen, valmisteltaessa perhehoidon toimeksiantosopimusta alaikäiselle annettavasta perhehoidosta, määrätessä henkilö suorittamaan siviilipalvelusta, tehtäessä sopimusta työkokeilusta sekä perusopetuksessa aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen.

Nykysääntely ei mahdollista rikostaustan selvittämistä lyhytkestoisissa tehtävissä, mikä on osoittautunut ongelmalliseksi joissakin sijaisjärjestelyissä. Apulaisoikeusasiamies on antanut soveltamisalarajauksesta ratkaisunsa ja todennut kantelun johdosta, että rikostaustaotetta ei voida vaatia enintään kolme kuukautta kestävissä työ- ja virkasuhteissa.

Keskeiset ehdotukset

Muutoksilla pyritään edistämään alaikäisten suojelua antamalla työantajille ja muille rikostaustan selvittämisvelvollisille tahoille mahdollisuus selvittää työnhakijoiden ja muiden rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin kuuluvien henkilöiden rikostaustaa myös lyhytaikaisissa enintään kolme kuukautta kestävissä työntekotilanteissa.

Esityksen mukaan työnantajilla, työnantajaan rinnastettavilla tahoilla eli siviilipalveluskeskuksella ja työ- ja elinkeinoviranomaisella, lupa- ja valvontaviranomaisella, kunnalla ja kuntayhtymällä olisi lain mukaan oikeus

pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi ennen työhön ottamista, luvan myöntämistä, päätöksen tai toimeksiantosopimuksen tekemistä taikka ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen enintään kolme kuukautta kestävissä tehtävissä. Kyse ei olisi uuden velvollisuuden lisäämisestä lakiin, vaan rikosrekisteriotteen pyytäminen perustuisi kunkin tahon omaan harkintaan ja riskiarvioon. Siten esityksellä täydennetään voimassa olevaa sääntelyä.

Ehdotuksilla edistetään alaikäisten suojelua ja tehostetaan osaltaan Suomen kansainvälisten velvoitteiden täyttämistä koskien Euroopan neuvoston yleissopimusta lasten suojelemiseksi seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan.

Lakialoite pakollisesta rikostaustan selvittämisestä lyhytkestoisissa työtehtävissä

Lakialoitteessa esitetään pakollista rikostaustan selvittämistä alle kolme kuukautta kestävissä tehtävissä. Lakialoitteessa LA 2/2019 vp esitetään poistettavaksi soveltamisalarajaus.

Hallituksen esityksessä on tuotu vaihtoehtona esille lakialoitteen mukainen malli, mutta sitä ei ole pidetty perusteltuna. Hallituksen esityksessä on huomioitu työnantajien erilaiset tarpeet ja tilanteet, joissa työtä tehdään. Lisäksi on haluttu välttää tarpeetonta hallinnollista taakkaa. Voimassa olevalla lailla on voitu estää sopimattomien henkilöiden hakeutuminen työskentelemään alaikäisten kanssa. Siten kolmen kuukauden aikarajavaatimusta ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi poistaa ottaen huomioon otteiden määrän lisääntymisen aiheuttama työmäärä ja myös työnantajien näkemykset nykylain toimivuudesta. Esitetyt muutokset vastaavat esitettyihin huoliin aiheuttamatta lisää hallinnollista taakkaa työnantajille. Huomioitava on myös se, että yksistään tämän lain mukaisella selvittämismenettelyllä alaikäisiä ei voida suojella. Tähän kokonaisuuteen liittyy myös työn organisointi ja henkilöstömitoitusta koskevat vaatimukset.

Sijaisjärjestelyt voivat edellyttää nopeita toimia ja otteen saaminen voi kestää seitsemän päivää. Oletettavaa on, että esitettyä oikeutta käytetään laajasti lasten suojelun edistämiseksi. Lausuntopalautteessa valittua sääntelytapaa pitivät kannatettavana sekä työnantajia että työntekijöitä edustavat tahot. Rikostaustan selvittäminen perustuisi lyhytkestoisissa tehtävissä nimenomaan kunkin työantajan omaan riskiarvioon ja harkintaan. Lausuntopalautteen perusteella ja opetusalan lainsäädännöstä saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida, että tätä oikeutta käytettäisiin lasten suojelun edistämiseksi.

Työnantajilla tulee olla avoimet ja asianmukaisesti perustellut hyvät käytännöt sovellettaessa tätä mahdollisuutta. Työntekijöitä, kansalaisjärjestöjä ja lapsia edustavat tahot korostivat tarvetta arvioida myöhemmin ehdotuksen tavoitteiden toteutumista lasten suojelun varmistamiseksi.

Lausuntopalaute ja lakialoite työsuhteen kestäessä rikostaustan selvittäminen

Lausuntopalautteessa on tuotu esille tarve selvittää rikostaustaa myös työsuhteen kestäessä. Näin on esitetty myös lakialoitteessa LA 1/2019 vp. Lakialoitteessa esitetään, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevien henkilöiden työnantaja voi pyytää rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otetta rikosrekisteristä myös muulloin kuin ensi kertaa sellaiseen työ- tai virkasuhteeseen, jotka sisältävät 2 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä taikka annettaessa henkilölle näitä tehtäviä ensi kerran.

Tarve selvittää rikostaustaa työsuhteen kestäessä on laajempi kysymys, ja se vaatii erillisen selvityksen ja vaihtoehtojen arvioimisen tämän tavoitteen toteuttamiseksi. Asiaa tulee selvittää erikseen laajemmassa valmistelussa. Yleisemmästä lain kehittämisestä ei ole tehty päätöksiä.

TIEDOKSI

Kirjaamo, TEM
Ohjausyksikkö, TEM
Tarja Kröger, TEM
Kimmo Ruth, TEM
Antti Neimala, TEM
Raimo Luoma, TEM